

Katasztrófavédelmi szemle

2000.

V. évfolyam

4. szám

Mai számunk
mellékleteként
közöljük
Endrődi István ezredes
gazdasági
főigazgató-helyettes
„Katasztrófavédelem
a karitatív és önkéntes
szervezetek
együttműködésével”
című
tanulmányát

Tartalomjegyzék

<i>Endrődi István</i> Katasztrófák elleni világnap	1
<i>Obert Ferenc</i> Katasztrófakezelés, katasztrófa veszélyeztetettség	3
<i>Korompay András</i> Vízkárelhárítás Magyarországon	10
<i>Lévai Zoltán – Földi László</i> A 2000. évi tiszai árvízhelyzet főbb tapasztalatai	13
<i>Szeidovitz Győző</i> Földtani veszélyhelyzetek földrengések	18
<i>Dr. Pető Csilla</i> Pszichológusok lehetőségei katasztrófa sújtotta területeken	23
<i>Muhoray Árpád</i> A helyi védelmi szervezetek szakszolgálatok megalakításának tapasztalatai, felkészülésük, lehetőségei...	28
<i>Obert Ferenc</i> Tudományos eredmények hasznosítása a katasztrófavédelemben	36
<i>Szabó László</i> A Nemzetközi Atomenergia Ügynökség közgyűlése	41
<i>Pásztor Ferenc</i> Polg. Veszélyhelyez tervezés CEP a NATO-ban a felsőszintű polg.vesz. szerepe	45
<i>Korondi Csaba</i> A Polgári szervek vezetői, munkatársai, valamint a tanulóifjúság lehetséges és szükséges felkész.rendsz	54
<i>Dr. Vaszari Edit</i> A Veszélyhelyzeti Felderítő Csoportok riasztásai 1999-ben	61
<i>Veresné Hornyacsek Júlia</i> Gondolatok a lakosságfelkészítés átfogó témájáról	66
<i>Endrődi István</i> Katasztrófavédelem a karikatív és önkéntes szervezetek együttműködésével	73

A BM Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság szakmai folyóirata.
A szerkesztőség postacíme: Budapest, 1903. Pf. 314.
Telefon: 349-81-62, fax: 349-67-77.
A Kiadásért felel: Dr. Bakondi György az OKF főigazgatója.
Kiadja a BM Dunapalota és Kiadó.
Budapest, VIII. Horánszky u.6. Tel/fax: 266-17-40.

Szerkesztőbizottság:

Elnök: Dr. Bakondi György főigazgató

Tagok: Orovecz István, Tatár Attila, Dr. Papp Antal, Dr. Szakál Béla, Nagy Lajos,
Dr. Sztanek Endre, Obert Ferenc, Horváth Árpád

Főszerkesztő: Tóth Károly

Nyomdai előkészítés: PETIT PRINT Lap-és Könyvkiadó Kft.
Felelős vezető: Szakály Edit ügyvezető igazgató
Tervezőszerkesztő: Szakály Zsolt

Gondolatok a lakosságfelkészítés átfogó reformjáról

A lakosságfelkészítés rendszerének átalakítása sürgető társadalmi igény, de a katasztrófavédelem hivatásos szervei állománya részéről is megfogalmazódott az az elvárás, hogy ki kell alakítani egy egységes, az ország minden területén alkalmazható, a helyi specialitásoknak keretet adó felkészítési stratégiát. Az elmúlt időszak bekövetkezett eseményei azt bizonyítják, hogy a lakosság nem megfelelően felkészült a veszélyhelyzetekre, nem mindig vannak tisztában a veszélyhelyzeti magatartás-szabályokkal, sokszor nem rendelkeznek azokkal az ismeretekkel, amelyek adott esetben a saját vagy mások életének megóvásához szükségesek. Az eurointegrációs folyamat részeként mind a környezetvédelem, mind a katasztrófavédelem területén jelentős az elvárás Magyarországgal szemben. Ennek sarkalatos pontja a lakosságfelkészítés rendszerének átalakítása. Minden állampolgárnak joga van megismerni az őt körülvevő veszélyeket, azok elkerülésének lehetőségeit, valamint kialakult veszélyhelyzetben a legfontosabb magatartási szabályokat, a meghozott intézkedéseket. Joga van továbbá megismerni az önvédelem és mások segítségének alapvető vonatkozásait, valamint a veszélyhelyzet elhárítását követő helyreállítási időszak őt érintő aspektusait, de egyben kötelessége is közreműködni a katasztrófavédelemben. Ilyen értelemben tehát a lakosság felkészítése, tájékoztatása ugyan olyan szerves és fontos részét képezi a katasztrófavédelemnek, mint a veszély-elhárítás, veszélyhelyzet-kezelés szakmai területei.

Mi az alapvető követelmény a lakosságfelkészítés átalakításával kapcsolatban?

Az átalakítás legyen korszerűsítés, észszerűsítés, mutasson a nagyobb hatékonyság irányába, de hagyja meg azokat a kialakult értékeket, amelyek eddig is jól működtek. A lakosságfelkészítésnek nem szabad csak a már kialakult veszélyhelyzetben történő lakosságtájékoztatásra korlátozódnia, hanem mindinkább el kell tolódnia a preventív lakosságfelkészítési metódus irányába. (A "preventív" kifejezés használata szándékos, mert a megelőző-időszaki felkészítésen túl magában foglal más egyéb elemeket is.)

A preventív felkészítési folyamatban az állampolgárok a kialakult veszélyhelyzet megelőzően, nyugodt körülmények között ismerhetik meg lakóhelyük veszélyeit, egyéni felelősségüket, teendőiket. A veszélyhelyzet kialakulásával vélhetőleg így aktívabb részesei lehetnek a veszély-elhárításának, rendelkeznek az alapvető tudnivalókkal, s csak az adott veszélyhelyzetből adódó speciális információkkal kell megismertetni őket.

A lakosságfelkészítés jelenlegi gyakorlata, módszerei

A lakosságfelkészítés egyaránt érinti a döntéshozókat, a katasztrófavédelemmel munkakörükben fogva kapcsolatba kerülőket, és a lakosság szélesebb rétegeit is. A célcsoportok különbözőségénél fogva a felkészítés célja és módszerei is különbözőek.

A lakosságfelkészítés jelenlegi módszerei:

- Előadások, beszámolók, értékelések tartása
- A katasztrófavédelmi eszközök tájékoztató jellegű bemutatása
- Tűzoltólaktanya-látogatások szervezése
- Szórólapok, ismertető kiadványok biztosítása
- Az írott és elektronikus médiában ismeretterjesztő anyagok megjelentetése
- Rajzpályázatok
- Táborok, versenyek, kiállítások szervezése

A lakosságfelkészítés alapproblémái

A továbblépés alapfeltétele a jelenlegi helyzet negatív és pozitív vonatkozásainak elemzése, melyek a következők szerint foglalkozhatók össze:

- Nincsenek központi irányelvek a helyi anyagok elkészítéséhez, így az országban mindenütt más-más elvek szerint folyik a felkészítés.
- A felkészítéssel, a propagandamunka végrehajtásával megbízott személy nincs kellően módszertanilag felkészítve az ellátandó feladatra. A felkészítéssel foglalkozóknak csak másodlagos feladata a felkészítés, így egyéb irányú leterheltségük nem teszi lehetővé a teljes körű felkészítési, képzési program kidolgozását, megvalósítását.
- A felkészítésre fordítható pénzügyi keret nagyon szűk, ezért nem lehet minden területet lefedni.
- Sok helyen a szakfelszerelés hiánya, elavultsága gátolja a lakosságfelkészítési munkát.
- A polgári védelmi szervezetek felkészítését a polgármesterek nem végeztetik el, hiába rendelte a törvény e tevékenységet az ő feladataik közé. Sok helyen a szándék ugyan megvan erre, de a szakértelem, a felkészültség és a pénzügyi forrás hiányzik hozzá.

– Az iskolákban nem kötelező a katasztrófavédelmi anyag oktatása, annak közvetítése az intézményvezetők és tantestületek hozzáállásától függ.

– Az ifjúsági versenyek sikere központi elosztású pénz hiányában a szponzoroktól függ. Az érdeklődő gyerekek száma a tanulólétszám csekély százalékát érinti, nem folyamatos az ismeretátadás, a felkészítés legtöbbször csak a verseny idejére korlátozódik.

– Nincs kiépítve az a pedagógus-mentori rendszer, amely segítségével a pedagógiai intézeteken és az oktatási intézményeken keresztül a katasztrófavédelmi ismeretek átadása a többi pedagógusnak megvalósítható lenne.

– Nincsenek korszerű, központi készítésű kézikönyvek, segédletek, oktató videofilmek, CD-k. A meglévők terjesztése akadózik, nincs ezzel foglalkozó célcsoport.

– Egyik alapvető probléma, hogy az állampolgárok gyakran közönyösek, érdeklődésüket nehéz felkelteni.

A lakosságfelkészítés irányelvei

A főbb irányelvek a következők szerint határozhatók meg:

- A lakosságfelkészítés rendszerét új alapokra kell helyezni. Ennek érdekében meg kell határozni a lakosságfelkészítés célját, rendszerét, feladatait, módszereit a végrehajtási lépéseket, eszközöket.
- Az új rendszerben a lakosságtájékoztatás alappilléreinek továbbra is az írott és elektronikus médiumokat kell tekinteni. Felül kell vizsgálni a velük kialakított kapcsolatrendszert, országos, területi és helyi szinten is. Ki kell dolgozni a médiában megjelenő preventív felkészítési anyag főbb pontjait, különös tekintettel az önvédelemi jogokra és kötelességekre az eurointegrációs folyamat követelmény-és feladatrendszerének tükrében.
- Lépéseket kell tenni a lakosságfelkészí-

tés elveinek, módszereinek eszközeinek jogszabályi rendezését célzó javaslat kidolgozására, megjelölve abban a személyi-és tárgyi feltételek megteremtésének módját is.

– A lakosságfelkészítést három elkülöníthető felkészítési periódusra kell tervezni.

/ preventív szakasz, veszélyhelyzeti szakasz, helyreállítási szakasz /

– A BM OKF szakmai felügyeletet gyakorol a lakosság-felkészítési rendszerben, ezúgyben koordinál a lakosságfelkészítéssel foglalkozó más szervekkel.

– A lakosságfelkészítést szakmailag és módszertanilag jól felkészült, a katasztrófavédelemmel hivatásszerűen foglalkozó szakemberekkel kell segíteni. Ennek érdekében ki kell alakítani a saját állomány lakosságfelkészítő munkáját megalapozó, a felkészítési-mentorokat kiképző rendszert, át kell alakítani a tájékoztatási és propaganda tevékenységről szóló belső-és külső dokumentáció rendszert, gyakorlatot.

– Meg kell kezdeni a katasztrófavédelem és a felsőoktatás kapcsolatának felülvizsgálatát. Javasolt ezen ismeretek integrálása a felsőoktatási tananyagba, különös tekintettel a pedagógus képzés-továbbképzés rendszerére.

– Javasolt a katasztrófavédelmi ismeretek beépítése a készülő Kerettantervbe, megteremtve ezzel a lehetőséget arra, hogy ezen ismeretek rövid időn belül az ország több, mint másfél millió tanulójaához eljussanak

A lakosságfelkészítés célja, javasolt rendszere

A lakosságfelkészítés célja a katasztrófavédelemmel hivatásuk gyakorlása során foglalkozó döntéshozók és végrehajtók, az állampolgári kötelezettség alapján polgári védelmi szervezetekbe beosztottak, a polgári szervek vezetői, az emberélet mentésével foglalkozó önszerveződő csoportok, valamint a veszélyhelyzetek káros hatásait el-

szennedő vagy az általuk fenyegetett lakosság szélesebb körének felkészítése a veszélyhelyzetekre, az abban követendő cselekvési-és magatartásszabályokra, valamint megfelelő célirányos gyakorlás útján ezen ismeretek készségi szintjévé fejlesztése.

Ennek megfelelően a következő felkészítési célcsoportok alakulnak ki:

– az érintett minisztériumok katasztrófavédelemmel foglalkozó vezetői

– az önkormányzati és közigazgatási vezetők

– a polgári védelmi kötelezettség alapján megalakított polgári védelmi szervezetek vezetői (területi, települési, munkahelyi)

– a rendvédelmi szervek, fegyveres erők érintett vezetői

– a polgári szervek katasztrófavédelemmel foglalkozó vezetői

– a szövetségek, önszerveződő csoportok, karitatív szervek érintett vezetői

– a lakosság szélesebb köre (felnőtt lakosság, tanulóifjúság)

A lakosságfelkészítés javasolt rendszere

A lakosságfelkészítés feladatai három időszakban jelentkeznek:

– Preventív felkészítés a megelőzési időszakban

– Felkészítés, tájékoztatás kialakult veszélyhelyzetben

– A helyreállítási időszak felkészítési, tájékoztatási rendszere

1. A preventív felkészítés

A preventív felkészítés nem egyenlő csupán a megelőző időszaki felkészítéssel. Itt ugyanis nem csak arról van szó, hogy a lakosságot a kialakult veszélyhelyzet esetén betartandó cselekvési mechanizmusokra készítjük fel. Ezen túlmenően segítséget kell nyújtanunk önvédelmi készségének kialakításához is, rámutatva, hogy milyen módon kerülheti el azt, hogy önmaga okozzon veszélyhelyzeteket.

a) A katasztrófavédelemben résztvevő minisztériumok érintett vezetőinek felkészítése

A minisztériumok érintett vezetői, a hatáskörükbe tartozó intézmények alkalmazottai számtalan esetben kerülnek kapcsolatba a katasztrófavédelemmel a napi munkájuk során. A mentésben való részvétel szabályairól, a polgári védelmi szakhatósági jogköréről és a miniszterek polgári védelmi feladatairól szóló 196/1996.(XII. 22.) Kormányrendelet megjelöli a miniszterek szerepét a katasztrófavédelemben. Ezzel közvetett formában a hatáskörükbe tartozó intézmények dolgozóinak feladatait is meghatározza.

E feladat megoldásához szükség van a felkészítésükre, mert a katasztrófavédelem szakmai vonatkozásait tekintve e vezetők nem mindig megfelelően tájékozottak, más tarcákat érintő veszélyhelyzetekről pedig nincs kellő információjuk. Mindez megnehezíti a döntéshozatalt, amelynek komoly következményei lehetnek. A felkészítés keretén belül amellet, hogy általános ismereteket szereznek a katasztrófavédelemről, tájékoztatást kapnak az adott év katasztrófáiról és az elhárítás, helyreállítás tapasztalatairól is.

b) A közigazgatás vezetőinek felkészítése

A katasztrófavédelem fontos személyi tényezői a közigazgatás vezetői. Munkájuk nélkül nem beszélhetünk tervszerű katasztrófavédelemről. Az ország bármely pontján a helyi sajátosságok figyelembevételével ugyan, de azonos eszközökkel és azonos módszertani keretek között, szakszerűen kell történnie a katasztrófa-elhárításnak és a rehabilitációnak. Ezért feltétlenül szükséges egy országos, egységes felkészítési program megteremtése annak érdekében, hogy minden vezető azonos felkészülési lehetőséghez jusson.

A tervezett felkészítés az alábbi közigazgatási és önkormányzati vezetőket érinti:

- közigazgatási hivatalok vezetői
- megyei közgyűlések elnökei
- helyi védelmi bizottságok elnökei
- polgármesterek
- jegyzők

Szerepük felbecsülhetetlen, ezért nem elég, ha időnként egy-egy előadáson részt vesznek, hanem rendszerszerű felkészítésre van szükség, hiszen szakszerű döntésükkel emberéleteket, anyagi javakat menthetnek meg, nagymértékben csökkenthetik a katasztrófák okozta károkat, így a helyreállításra fordítandó erők és kiadások mértékét is. A felkészítést a megyei közgyűlések elnökeire és a polgármesterekre vonatkozóan a következő fázisokban javasoljuk:

– A választásokat követő 90 napon belül: Bevezetés a katasztrófavédelmi ismeretekbe.

– Évente egy alkalommal: A helyi védelmi bizottságok vezetőinek általános, átfogó tájékoztatása a legújabb jogszabályokról, katasztrófa-elhárítási módszerekről, a polgármesterek felkészítésének irányvonalairól, bekövetkezett események tapasztalatainak értékeléséről.

– Évente egy alkalommal: A polgármesterek részére általános, átfogó tájékoztatás a legújabb jogszabályokról, katasztrófa-elhárítási módszerekről, eszközökről, a bekövetkezett események tapasztalatainak értékeléséről.

– Érintettség esetén: Egy adott esemény kapcsán a veszélyeztetett települések polgármestereinek regionális felkészítése.

– Évente néhány alkalommal munkaműhely: Az BM OKF által javasolt helyen és igény szerinti témában regionális, gyakorlati jellegű képzések, ahol konkrét feladatok révén sajátíthatják el a polgármesterek a katasztrófavédelmi tervezés, szervezés, ellenőrzés lépéseit, kicserélhetik egymással a tapasztalataikat.

c) Az állampolgári kötelezettség alapján megalakított pv. szervezetek felkészítése

A polgári védelmi felkészítés követelményeiről szóló 13/1998. (III. 6.) BM rendelet meghatározza a polgári védelmi szervezetek felkészítési elveit, de nem konkretizálja a megoldási módot, a felelősöket, kompetenciákat és a finanszírozási elveket. Ezért

szükséges e rendelet 13.§-ának aktualizálására, kiegészítésére arra vonatkozólag, hogy ki tervezi, szervezi, finanszírozza a felkészítéseket, ki biztosítja az eszközöket hozzá, ki hajtja végre.

d) A lakosság szélesebb körének felkészítése

A különböző veszélyeztetettségi körbe tartozó települések lakosságát legalább háromévente fel kell készíteni a települést veszélyeztető katasztrófák hatásaira, a követendő magatartás-szabályokra. Ez általában szórólapok terjesztésével meg is történik. Az általános ismereteket nyújtó felkészítés azonban hiányzik.

Erre jó lehetőséget teremtene a holland mintájú modulrendszer kidolgozása, amelyben a lakosság minden rétege megtalálná a lakóhelye veszélyeztettségének és az érdeklődésének megfelelő felkészítési formát. Itt érdemes utalni arra, hogy a világszerte terjedő távoktatási rendszer kidolgozása, valamint a katasztrófavédelmi ismeretek Internet-en való közvetítése alapjainak megteremtése nagyon időszerű kérdés.

Folyamatosan gondot kell fordítani a lakosság érdeklődésének felkeltésére, különösen a kiemelt veszélyhelyzetek kapcsán. / árvíz, robbanás, stb./, érdekeltté kell tenni a lakosságot a felkészülésre, melynek egyik eszköze lehet a differenciált norma szerinti támogatási rendszer. Ösztönözni kell a veszélyes üzemeket nyílt lakossági fórumok szervezésére.

A tanulóifjúság felkészítése

– A felnőtt lakosság felkészítése mellett igen jelentős szerepe van a tanulóifjúság szervezett iskolai keretek közötti felkészítésnek. Az országban sok százezer gyermek tanul, így az egyik legnagyobb tudatformáló erő a közoktatás. A katasztrófavédelmi ismeretek elterjesztésének, a köztudatba való juttatásának leggyorsabb és leghatékonyabb módja a tanórai ismeretközvetítés. A katasztrófavédelemnek tehát be kell törnie a közoktatás "piacára". Ezzel amellet, hogy

hozzájárul a gyermekek önvédelmi készségének kialakításához, a saját presztízst is jelentős mértékben növelheti.

– Ki kell alakítani azt a jól felkészült pedagógus-gárdát, akik a katasztrófavédelmi szakemberek felügyeletével tervszerű és folyamatos munkával el tudják juttatni a az alapfokú és a középfokú oktatásban tanulókhöz az ismeretanyagot. Ennek előfeltétele azonban egy szakmailag és módszertanilag stabil mentorhálózat (a megyei igazgatóságok lakosságfelkészítéssel foglalkozó dolgozói) kialakítása a felkészítő tiszti rendszerből, akik a felkészítőket oktatnák.

– A közoktatás palettáján külön fejezetet jelent a felsőoktatás. Át kell tekinteni, hogy mely felsőoktatási intézmények folytatnak a katasztrófavédelemmel kapcsolatos komplex vagy részképzést. Több egyetem és főiskola kénytelen átgondolni az oktatási struktúráját. Bizonyára szívesen indítának általunk hasznosítható szakokat. / A kereslet nyomására többen meg is teszik ezt anélkül, hogy a szakmai felügyeletüket bárki el látná. / Ezekkel a felsőoktatási intézményekkel a BM OKF együttműködési megállapodást köthetne, rögzítve abban a szakmai felügyelet és koordináció kérdéseit. Amennyiben ez a lépés elmarad, rövid időn belül ellenőrizhetetlenné válik a rendszer, ráadásul a katasztrófavédelem önként lemond a felügyeleti jogáról.

– A pedagógus-képző felsőoktatási intézetekben szorgalmazni kell a katasztrófavédelemmel kapcsolatos speciális kollégiumok indítását.

– Szorgalmazni kell a katasztrófavédelmi ismeretek beépítését a munkájuknál fogva a lakossággal foglalkozó más irányú szakemberek oktatási rendszerébe. / rendőr, határőr, vízügyi, környezetvédelmi, egészségügyi szakemberek/

2. Veszélyhelyzeti katasztrófavédelmi felkészítés, tájékoztatás

Amennyiben a preventív katasztrófavédelmi felkészítő rendszer jól működik, akkor

a kialakult veszélyhelyzeti tájékoztatás megvalósítása jóval egyszerűbb. Ki kell alakítani a különböző veszélyhelyzetekre és katasztrófákra alkalmazandó központi tájékoztatási irányelveket, amelyet bekövetkezett veszélyhelyzet esetén az adott terület katasztrófavédelmi szakemberei a védelmi bizottságokkal együttműködve aktualizálnak, és a kialakult veszélyhelyzet specifikumainak megfelelő tájékoztató anyagot és módszert dolgoznak ki a lakosság különböző csoportjainak gyors, hatékony tájékoztatására.

3. A helyreállítási szakasz lakosságtájékoztatási aspektusai

A fenyegetettség és a kialakult veszélyhelyzet lakosságfelkészítési módszerei mellett nagyon fontosak a helyreállítási időszak ilyen irányú aspektusai is. A lakosság, akiknek a megszokott életét részben, vagy teljesen felborítja a bekövetkezett esemény, rendkívüli módon kiszolgáltatott. A helyreállítási munkák, az élet "szervezése" gyors és pontos információáramlást, egységes ügykezelést, összehangolt tevékenységet igényel. Szükség van egy "Cselekvési program" kidolgozására, melynek segítségével a döntéshozók és a végrehajtók gyorsan és hatékonyan dolgozhatnak. Fontos lenne egy egységes dokumentációs rendszer kialakítása, melynek segítségével az állami, az önkormányzati szervek, valamint a magánszemélyek a helyreállítás anyagi, tárgyi, személyi feltételeit igényelnék, dokumentálnák.

Összegzés

A fent vázoltakból kitűnik, hogy a lakosság-felkészítés problematikája már túlnőtte a helyi szinteket, csak országosan, egységes keretbe foglalva, jogszabályi háttérrel megerősítve, a kompetenciákat és felelőségeket pontosan meghatározva, a finanszírozási oldal megjelölésével kezelhető. A lakosságfelkészítés vonatkozásában a BM OKF az a szerv, amely elődszervezetei tapasztalataira építve, szakmai felkészültségét tekintve a leghivatottabb e több tárcát is

érintő feladat megtervezésére, összefogására. Rendelkezik megfelelő mennyiségű információval ahhoz, hogy az erők koncentrációjával, határozott intézkedések meghozatalával, átütő és gyors sikereket érjen el a lakosságfelkészítés terén.

A lakosságfelkészítés rendszerének átalakítása nem megy máról-holnapra. A folyamat éveket igényel, ha az első lépéseket nem tesszük meg ma, olyan értékes időt veszítünk, amelyet csak nagy energiabefektetéssel lehet pótolni. A reformra vonatkozó gondolatok ma még irreálisnak tűnhetnek, de bízom abban, hogy Le Bon híres mondása ebben az esetben is érvényes:

" Az irreális a reálisnak nagy nemzője. Az irreális erőknek roppant nagy a teremtő hatalmuk. Felépítettek nagy civilizációkat és a semmiből teremtettek olyan csodákat, amiket nemzedékről nemzedékre fognak bámulni az emberek..."

Veresné Hornyacsek Júlia pv. hdgy